

Stodola, Jiří

Předmět informační vědy a informační vzdělávání

ProInflow. 2010, vol. 2, iss. 2, pp. 87-105

ISSN 1804-2406

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/133690>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Jiří Stodola

PŘEDMĚT INFORMAČNÍ VĚDY A INFORMAČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Abstrakt:

Cílem článku je pokusit se identifikovat předmět informační vědy a vytvořit rámcový přehled oblastí, které by měly být součástí informačního vzdělání. Autor se nejprve zabývá novověkým chápáním vědy. Shledává, že přes odlišnost různých pojetí a východisek mají jednotlivé školy ve filosofii vědy jedno společné – chápou vědu jako svébytný systém, který žije ve společnosti vlastním životem. Proti tomuto pojetí staví autor mnohem intuitivnější chápání vědy jako určitého systému poznatků, kterých bylo dosaženo prostřednictvím dokazování a které jsou potenciálně osvojitelné nebo aktuálně osvojené poznávajícím subjektem. Dále se věnuje tomu, co každou vědu specifikuje, tedy jejím předmětem. Zabývá se klasifikací jednotlivých věd, zejména pak esenciálním tříděním podle zprostředkujícího formálního předmětu. Zjišťuje, že podle tohoto pojetí není možné považovat informační vědu za vědu s vlastním formálním předmětem, ale za transdisciplinární obor, který sjednocuje několik vědních oborů. Ukazuje to na modelech komunikace a informačního systému, které mohou sloužit jako pomůcka pro identifikaci jednotlivých oblastí zájmu informační vědy, a rovněž na jednom přehledu podoborů informační vědy. Na základě toho, že je informační věda transdisciplinárním oborem, navrhuje autor rámec informačního vzdělávání. Shledává, že by těžiště informační vědy mělo spočívat ve filosofických disciplínách.

Klíčová slova: informační věda, informační vzdělávání, věda, filosofie vědy, klasifikace věd

Abstract:

The aim of the article is an identification of the information science subject and building of brief syllabus for information education. At first, author deals with the modern conception of the science. He states, that the various modern concepts of science are in despite of some different views of various schools similar to each other in the certain aspect – in these concepts science is understood as an independent system, which lives its own life in the society. Against this conception authors set before understanding the science such as system of knowledge, which is reached by evidence presentation and which can be acquired by understanding subject. Next, the article deals with the subject of science, which specifies the substance of each scientific discipline. Author deals with a classification of sciences, especially according to their formal subject. It is discovered, that - according to this conception - information science cannot be considered as a science with its own formal subject. Preferably information science can be considered as some transdisciplinary science, which connects several scientific disciplines. This discovery is shown on the model of communication and information system.

In accordance with previous results author proposes a brief syllabus of information education. He means that the decision point of this education should lie in the philosophical disciplines.

Keywords: *information science, information education, science, philosophy of science, classification of sciences*

Úvod

Dříve než je možné hovořit o tom, co by mělo být obsahem informačního vzdělání, je bezpochyby nutné určit alespoň rámcově, co je předmětem informační vědy. To se ovšem neobejde bez přinejmenším stručného představení toho, co věda vlastně je, co ji specifikuje a podle jakých kritérií můžeme jednotlivé vědy třídit. Teprve poté se můžeme zabývat povahou informační vědy a zastavit u samotného obsahu informačního vzdělávání.

Co je věda?

Samotná filosofie vědy, mladá filosofická disciplína, která má svůj počátek v první polovině 20. století, není jednotná v názoru na to, co to věda vlastně je (viz kupříkladu¹). Logický pozitivismus (viz²) tvrdí, že věda postupuje induktivní metodou a obsahem vědeckého poznání je to, co lze verifikovat. Karl Raimund Popper³ poukazuje na iluzivnost čistého induktivismu a logické pochybení v požadavku verifikovatelnosti a domnívá se, že vědu dělá vědou falsifikovatelnost její teorie. Paul Karl Feyerabend⁴ se domnívá, že vědou je cokoliv, co kohokoliv napadne a dokáže to prosadit (*anything goes*). Marxisté soudí, že věda je nemyslitelná bez svého ukotvení ve společnosti a bez toho, že by sloužila zájmům různých společenských tříd⁵. Vědu (zejména vědy společenské) v tomto pojetí je možno chápat jako druh ideologické nástavby nad materiální základnou tvořenou výrobními vztahy. U marxistů stejně jako u pozitivistů (viz⁶) je věda schopna vytvořit „vědecký světový názor“, který nahrazuje tradiční náboženství. Naopak postmodernis-

1 FAJKUS, B. *Filosofie a metodologie vědy : vývoj, současnost a perspektivy*. Vyd. 1. Praha : Academia, 2005. 339 s. ISBN 80-200-1304-0.

2 CARNAP, R. *Problémy jazyka vědy : (výbor prací Rudolfa Carnapa)*. Praha : Svoboda, 1968. 343 s.

3 POPPER, K. R. *Logika vědeckého bádání*. 1. vyd. Praha : Oikoymenth, 1997. 617 s. ISBN 80-86005-45-3.

4 FEYERABEND, P. K. *Rozprava proti metodě*. 1. vyd. Praha : AURORA, 2001. 430 s. ISBN 80-7299-047-0.

5 GASPER, P. *Bookwatch: Marx and science* [online]. 1998 [cit. 2010-12-30]. Dostupné z WWW: <http://pubs.socialistreviewindex.org.uk/isj79/bookwatec.htm>.

6 FISCHER J. L. *Saint-Simon a August Comte : Příspěvek k dějinám sociologického racionalismu*. Praha : Orbis, 1925. 175 s.

té (viz⁷) vědu odmítají jako něco, co znásilňuje lidskou přirozenost, vede ke krizi společnosti a může za ekologické problémy.

Jakkoliv spolu tyto jednotlivé školy nesmiřitelně zápasí, jedno – dle našeho názoru – mají společné: pojmají vědu jako jakýsi svébytný společenský útvar, který žije svým vlastním životem. Pozitivisté i Popper hovoří o vývoji poznání a vědeckých teorií, marxisté pojmají vědu jako ideový odraz výrobních vztahů, postmodernisté chápou vědu jako strukturu jednoho z metavyprávění, které lidem pomáhá dávat smysl vlastní existenci a dějinám. Chápat vědu jako nějaký svébytný systém jistě není zcela nesprávné, nicméně je důležité nepřehlédnout jeden závažný fakt, na který nás upozorňuje samotná etymologie slova „věda“. Věda pochází od slova „vědět“⁸, a toto slovo svým významem konotuje někoho, kdo ví, kdo má vědění, jde o predikát, který je možno přisuzovat jen poznávajícímu subjektu. Jakkoliv mohou být poznatky na nosičích informací zaznamenány, reálně upotřebitelnými se stávají až ve chvíli, kdy si je někdo osvojí. Tím někým je konkrétní člověk, který se jejich prostřednictvím může stát vědomým. Ve vlastním smyslu vědět může jen myslící bytost, proto o učící se společnosti můžeme hovořit jen v nevlastním slova smyslu.⁹

Pokud je toto pojetí správné (a vše nasvědčuje tomu, že ano), pak je ovšem tím nejpřirozenějším pojetím vědy pojetí tradiční – aristotelské. Aristotelská filosofie chápe vědu jako *jisté poznání z příčin*¹⁰. Toto poznání může být buď aktuální – když subjekt provádí myšlenkovou činnost vyvozování, nebo habituální, habitem (trvalou dispozicí) je tu schopnost člověka k této činnosti. Věda může být chápána také jako určitý systém (v tom je tradiční nauka blízko modernímu pojetí vědy) poznatků a logických souvislostí mezi nimi, tento systém se pak může chápat jako habitus, tedy jako osvojení si těchto poznatků člověkem a jeho schopnost jich užívat, nebo jako obsah těchto poznatků zaznamenaných pomocí znaků na hmotném nosi-

7 LYOTARD, J. F. *O postmodernismu : postmoderno vysvětlované dětem : postmoderní situace*. Vyd. 1. Praha : Filosofía, 1993. 206 s. ISBN 80-7007-047-1.; FEYERABEND, P. K. *Rozprava proti metodě*. 1. vyd. Praha : AURORA, 2001. 430 s. ISBN 80-7299-047-0.

8 HOLUB, J.; LYER, S. *Stručný etymologický slovník jazyka českého*. 4. vyd. Praha : SPN, 1992. 483 s. ISBN 80-04-23715-0.

9 Tento názor je v opozici vůči funkcionalismu v teorii mysli a emergentismu. Podle funkcionalismu může mít vědomí libovolná struktura, která je správně propojená. Podle emergentismu se z prvků systému v určité fázi vynořuje nějaká nová kvalita, která ze samotných prvků není vysvětlitelná. Funkcionalismus a emergentismus implikuje představu, že by v určité fázi mohla získat vědomí celá planeta (viz LORENZ, M. *Globální mozek a jeho učící se společnost*. In DOSTÁLOVÁ, Zuzana (ed.). *Kniha ve 21. století: Knihovna učící se*. 1. vyd. Opava : Slezská univerzita, 2008. s. 43-58. ISBN 80-85929-73-2.). Kritikou této představy se zabývá (STODOLA, J. *Informace, komunikace a bytí : fragment realistické informační vědy*. 1. vyd. Brno : J. Stodola, 2010. 146 s. ISBN 978-80-254-7996-4.).

10 GRETT, J. *Základy aristotelsko-tomistické filosofie*. Praha : Krystal, 2009. 583 s. ISBN 978-80-87183-09-0.

či. Toto pojetí je téměř totožné s Cejpkovým¹¹ pojetím dokumentů jako potenciálních informací. To, co odlišuje vědu od ostatních forem poznání, je právě to, jak se k danému vědění dospívá: jde o jisté poznání z příčin, tedy o získání poznatků prostřednictvím důkazů.

Klasifikace věd

Nyní stručně představíme tradiční aristotelskou klasifikaci věd na základě předmětů a metod, kterou autor vzhledem ke skutečnosti, že vědění je *o něčem* a *někdo* je vlastní, považuje za trvale platnou.

Vědy jsou specifikovány svými formálními předměty¹². Jednoduše: protože je každá věda vědou o něčem z nějakého hlediska a prostřednictvím něčeho, je věda taková, jaké je to, co zkoumá, jaké je hledisko, které ji na daném jevu zajímá, a prostřednictvím čeho toto hledisko zkoumá (tedy metodologie). To, co je vlastním předmětem vědy (tedy samotná věc a hledisko, které vědu zajímá) se nazývá formální předmět vědy (*obiectum formale*)¹³. Formální předmět se dále dělí na vlastní formální předmět (*obiectum formale quod*) a předmět, jakým je k vlastnímu předmětu vědy přistupováno, tedy to, prostřednictvím čeho věda poznává – formální předmět zprostředkující (*obiectum formale quo*)¹⁴. Vzdálený předmět vědy (tedy samotná věc bez specifikujícího hlediska) se nazývá materiální objekt vědy (*obiectum materiale*)¹⁵. Materiální objekt vědy se často u jednotlivých věd shoduje. To, co je dané vědě vlastní, je hledisko, které ji na předmětu zajímá. Tak kupříkladu materiální objekt anatomie a lidské fyziologie je lidské tělo, formálním předmětem anatomie je však stavba lidského těla, zatímco u fyziologie jsou to fyziologické procesy v lidském těle. Formálními předměty *quo* jsou pak vlastní metodologie těchto vědeckých disciplín.

Zde si můžeme položit otázku, co je materiálním a formálním předmětem informační vědy. Na tuto otázku dostaneme pokaždé jinou odpověď v závislosti na tom, v rámci jakého paradigmatu budeme odpověď hledat. Rafael Capurro¹⁶ rozlišuje tři základní paradigmatu informační vědy. Patří k nim:

- reprezentační paradigma,

11 CEJPEK, J. *Informace, komunikace a myšlení : úvod do informační vědy*. 1. vyd. Praha : Karolinum – nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998. 179 s. ISBN 80-7184-767-4.

12 GREDET, J. *Základy aristotelsko-tomistické filosofie*. Praha : Krystal, 2009. 583 s. ISBN 978-80-87183-09-0.

13 ČERNÝ, D. *Filozofie vědy* [online]. 2008 [cit. 2010-12-30]. Dostupné z WWW: <<http://www.academia-bohemica.org/>>.

14 Ibidem

15 Ibidem

16 CAPURRO, R. *Základy informační vědy : revize a perspektivy*. *Národní knihovna*. 2003, roč. 14, č. 3, s. 163-168. ISSN 1214-0678.

- paradigma zdroj-kanál-přijímač,
- platónské paradigma.

V centru zájmu reprezentačního paradigmatu stojí poznávající subjekt, který reprezentuje prostřednictvím svých poznávacích mohutností poznatky o vnějším světě. Materiálním předmětem tohoto paradigmatu je člověk, formálním předmětem je pak lidské poznání z hlediska teorie informace. Paradigma zdroj-kanál-přijímač se zabývá kódováním poznatků prostřednictvím různých jazyků na různé nosiče a jejich přenosem mezi různými subjekty. Materiálním předmětem je tu lidský jazyk (nejen přirozený, ale všechny druhy kódů), formálním předmětem je jazyk z hlediska jeho schopnosti přenášet informace. Platónské paradigma odhlíží jak od poznávajících subjektů, tak od kódů a hmotných nosičů a zajímá je jen informace o sobě, tedy jakýsi nehmotný svět podobný Platónově¹⁷ říši idejí či Popperovu Světu 3¹⁸. Materiálním i formálním předmětem v tomto paradigmatu je informace jako taková.

Věda se dělí z hlediska dokonalosti na vědu „proč“ (*propter quid*) a vědu „že“ (*quia*)¹⁹. Věda „proč“ usuzuje deduktivně z esence předmětu na jeho nutné (esenciální) vlastnosti.²⁰ Jejím prostředkem je definice jejího předmětu a prvním vlastním principem je věta vyjadřující tuto definici²¹. Věda „že“ konstatuje nějaké účinky, ze kterých se snaží poznat podstatu jevu.²² Věda „proč“ je věda dokonalá, jde o vědu ve vlastním smyslu, které však není člověk schopen dosáhnout, protože počátkem jeho poznání je indukce – tedy metoda vědy „že“.²³ Lidské poznání začíná u smyslů, člověk z představ abstrahuje obecné pojmy, že smyslům dostupných kvalit uchopuje esenci předmětu. Teprve ve chvíli, kdy má dostatečný počet pojmů, může pojmy skládat v soudy a soudy v úsudky. Usuzování je vlastní deduktivní činnost²⁴. Vědecké poznání by tedy mělo být induktivně-deduktivní. Za vědu v současném slova smyslu bývá však považována právě věda, která postupuje induktivně od jednotlivého k obecnému, tedy věda méně dokonalá. Informační věda

17 PLATÓN. *Faidros*. 4. opr. vyd. Praha : ISE, 1993. 85 s. ISBN 80-85241-33-1.

18 POPPER, K. R. *Objective knowledge : an evolutionary approach*. 6th impr. Oxford : Clarendon Press, 1991. 395 s. ISBN 0-19-875024-2.

19 MACHULA, T. Rozdělení a metody vědy podle Tomáše Akvinského. In TOMÁŠ AKVINSKÝ. *Rozdělení a metody vědy : komentář k Boethiovu spisu „De trinitate“ Q.5-6*. Vyd. 1. Praha : Krystal OP, 2005, s. 8-25. ISBN 80-85929-73-2.

20 GREDT, J. *Základy aristotelsko-tomistické filosofie*. Praha : Krystal, 2009. 583 s. ISBN 978-80-87183-09-0.

21 Ibidem

22 Ibidem

23 MACHULA, T. Rozdělení a metody vědy podle Tomáše Akvinského. In TOMÁŠ AKVINSKÝ. *Rozdělení a metody vědy : komentář k Boethiovu spisu „De trinitate“ Q.5-6*. Vyd. 1. Praha : Krystal OP, 2005, s. 8-25. ISBN 80-85929-73-2.

24 Ibidem

stojí někde na pomezí mezi empirickou vědou „že“ a deduktivní vědou „proč“. Vědou „že“ je tehdy, když empiricky zkoumá určitá fakta. Vědou „proč“ je natolik, natolik jsou její součástí matematické teorie jako teorie informace a komunikace a logika.

Esenciálním kritériem pro dělení věd je formální předmět zprostředkující (*obiectum formale quo*), protože právě on konečným způsobem určuje danou vědu. Tento předmět se liší abstrakcí od látky (*abstractio a materia*)²⁵. Na prvním stupni abstrakce stojí přírodní vědy, které abstrahují pouze od konkrétní, individuální látky zkoumaného předmětu, aby bylo možné obecné poznání, nicméně předmět těchto věd jsou tělesa i s jejich obecně chápanou látkou a smyslovými kvalitami²⁶. Na této úrovni jsou objekty poznání závislé na materii co do bytí, i co do poznání. Informační věda je nepochybně vědou, která zkoumá smyslově vnímatelná fakta, je tedy v každém případě vědou empirickou na první úrovni abstrakce.

Na další úrovni abstrakce stojí matematika, která abstrahuje nejen od individuální látky, ale také od smyslových kvalit²⁷. Ponechána je pouze abstraktně chápaná kvantita těles, která je jejich prvním akcidentem (nutnou vlastností materiálních věcí). Na této úrovni jsou předměty poznání závislé na materii pouze co do bytí, ne však co do poznání. I tato oblast spadá do předmětu zájmu informační vědy v podobě matematické teorie informace²⁸ a komunikace²⁹.

Třetí úroveň abstrakce představují vědy, jejichž předmětem jsou jsou zcela nemateriální³⁰. Patří k nim logika, která má za předmět intencionální jsoucna – pojmy, dále metafyzika, která zkoumá jsoucno jako jsoucno zcela nezávislé na jeho materiálnosti či nemateriálnosti, a teologie víry (*sacra doctrina*), která se zabývá nehmotným jsoucnem – Bohem – na základě Zjevení³¹. Na této úrovni nejsou předměty poznání závislé na materii vůbec. Informační věda nepochybně není vě-

25 TOMÁŠ AKVINSKÝ. *Rozdělení a metody vědy : komentář k Boethiovu spisu „De trinitate“ Q.5-6*. Překlad a úvodní studie: Tomáš Machula. Vyd. 1. Praha : Krystal OP, 2005. 135 s. ISBN 80-85929-73-2.

26 Ibidem

27 Ibidem

28 WIENER, N. *Kybernetika neboli řízení a sdělování v živých organismech a strojích*. Vyd. 1. Praha : Státní nakladatelství technické literatury, 1960. 148 s.

29 SHANNON, C. *The mathematical theory of communication*. Urbana : University of Illinois Press, 1998. 125 s. ISBN 0-252-72548-4.

30 TOMÁŠ AKVINSKÝ. *Rozdělení a metody vědy : komentář k Boethiovu spisu „De trinitate“ Q.5-6*. Překlad a úvodní studie: Tomáš Machula. Vyd. 1. Praha : Krystal OP, 2005. 135 s. ISBN 80-85929-73-2.

31 Ibidem

dou metafyzickou, nicméně určité metafyzické koncepce tvoří její rámeček (platónské paradigma³²), pojetí informace jako principu jsoucího (viz³³).

Podle stupně abstrakce tedy rozlišujeme tři nejvyšší rody věd – přírodní, matematické a logiku, metafyziku a teologii. Pro přehlednost si to můžeme vyjádřit následující tabulkou.

Vědy	Závislost na materii	
	v bytí	v poznání
přírodní	ano	ano
matematické	ano	ne
logika, metafyzika, teologie	ne	ne

Tab. 1 Vědy podle závislosti na materii

Informační věda zasahuje do oblasti přírodních i matematických věd a její stěžejní pojem – informace – je rovněž předmětem metafyzických spekulací (viz³⁴).

Je možné zmínit rovněž dělení, které pochází od stoiků a jehož kritériem jsou různé řády myšlení. Myšlení se totiž realizuje ve vědě a různým řádům myšlení musí odpovídat různé druhy věd.³⁵ Tyto řády můžeme zobrazit v následující tabulce.

Řád, který rozum nevytváří, ale pouze zkoumá (např. řád přírodních věcí)	filosofie přírody
Řád, který rozum vytváří při myšlení (např. řád mezi pojmy a znaky pro pojmy)	racionální filosofie
Řád, který rozum vytváří v aktech vůle	morální filosofie

Tab. 2 Vědy podle řádů poznání

Do přírodní filosofie podle tohoto hlediska patří i matematika a metafyzika, racionální filosofie odpovídá logice a morální filosofie etice³⁶. Informační věda nepochybně se svým zájmem o způsob reprezentace poznatků u člověka, který je pří-

32 CAPURRO, R. Základy informační vědy : revize a perspektivy. *Národní knihovna*. 2003, roč. 14, č. 3, s. 163-168. ISSN 1214-0678.

33 STONIER, T. *Informace a vnitřní struktura vesmíru : průzkum v informační fyzice*. 1. vyd. Praha : BEN - technická literatura, 2002. 159 s. ISBN 80-7300-050-4.; STODOLA, J. *Informace, komunikace a bytí : fragment realistické informační vědy*. 1. vyd. Brno : J. Stodola, 2010. 146 s. ISBN 978-80-254-7996-4.

34 ŠMAJS, J. *Filosofie - obrat k Zemi : evolučněontologická reflexe přírody, kultury, techniky a lidského poznání*. Vyd. 1. Praha : Academia, 2008. 431 s. ISBN 978-80-200-1639-3.

35 Tabulka převzata z: MACHULA, T. Rozdělení a metody vědy podle Tomáše Akvinského. In TOMÁŠ AKVINSKÝ. *Rozdělení a metody vědy : komentář k Boethiovu spisu „De trinitate“ Q.5-6*. Vyd. 1. Praha : Krystal OP, 2005, s. 18.

rodním jsoucnem, patří částečně k vědám o přírodě (jde o zájem o poznatky empirické neuropsychologie a podobných oborů). Tím, že se také může zajímat o poznatky jako takové (platónské paradigma³⁷) a vztahy mezi nimi, má své místo i v oblasti racionální filosofie. A v neposlední řadě ji zajímá i oblast morální filosofie (informační etika).

K velmi podobnému třídění, jakým je klasifikace stoická, dospěl autor tohoto článku³⁸ na základě pojetí tzv. informačních řádů, které člení na řád bytí, poznání a interakce. Řád poznání chápe ovšem širěji, řadí tam i poznání čistě smyslové a svobodné lidské jednání chápe jako specifický druh interakce, kam řadí i interakci mezi neživými a nerozumnými živými jsoucny. V tomto pojetí předmět informační vědy leží mezi řádem poznání a řádem interakce.

Předmět informační vědy

V předchozím výkladu je naznačeno, co se skrývá za stávajícím zmatkem, který provází snahu o definici informační vědy. Je jím skutečnost, že předmět informační vědy prostupuje několik úrovní reality, což se projevuje i po metodologické stránce. Kdybychom předběžně definovali informační vědu jako vědu o informaci, pak by nám nezbylo nic jiného, než ji považovat za součást metafyziky, která se od obecné metafyziky liší tím, že explikuje jeden z principů jsoucna, totiž formu a její „přenos“. Ukazuje se totiž, jak o tom svědčí díla četných filosofů (viz³⁹) a teoretiků různých transdisciplinárních věd (viz⁴⁰), že pojem „informace“ označuje univerzální princip jsoucího, který prostupuje všemi úrovněmi reality. Takto široce však informační vědu pojímat nelze. Informační věda se konstituovala jako obor navazující na praktické obory jako knihovnictví a dokumentaristika na jedné straně a na teoretické obory jako kybernetika, teorie systémů, teorie her atd. na

36 MACHULA, T. Rozdělení a metody vědy podle Tomáše Akvinského. In TOMÁŠ AKVINSKÝ. *Rozdělení a metody vědy : komentář k Boethiovu spisu „De trinitate“ Q.5-6*. Vyd. 1. Praha : Krystal OP, 2005, s. 8-25. ISBN 80-85929-73-2.

37 CAPURRO, R. Základy informační vědy : revize a perspektivy. *Národní knihovna*. 2003, roč. 14, č. 3, s. 163-168. ISSN 1214-0678.

38 STODOLA, J. Analýza pojmu informace a jeho klasifikace s užitím aristotelské filosofie. *ProInflow* [online]. 10.07.2010 [cit. 26.07.2010]. Dostupný z WWW: <<http://pro.inflow.cz/analyza-pojmu-informace-jeho-klasifikace-s-uzitim-aristotelske-filosofie>>. ISSN 1804-2406.

39 ŠMAJS, J. *Filosofie - obrat k Zemi : evolučněontologická reflexe přírody, kultury, techniky a lidského poznání*. Vyd. 1. Praha : Academia, 2008. 431 s. ISBN 978-80-200-1639-3.; CAPURRO, R. Základy informační vědy : revize a perspektivy. *Národní knihovna*. 2003, roč. 14, č. 3, s. 163-168. ISSN 1214-0678.; STODOLA, J. *Informace, komunikace a bytí : fragment realistické informační vědy*. 1. vyd. Brno : J. Stodola, 2010. 146 s. ISBN 978-80-254-7996-4.

40 WIENER, N. *Kybernetika neboli řízení a sdělování v živých organismech a strojích*. Vyd. 1. Praha : Státní nakladatelství technické literatury, 1960. 148 s.; STONIER, T. *Informace a vnitřní struktura vesmíru : průzkum v informační fyzice*. 1. vyd. Praha : BEN - technická literatura, 2002. 159 s. ISBN 80-7300-050-4.

straně druhé (viz⁴¹). V současné době je teoretickou disciplínou (s praktickým využitím) zkoumající pohyb poznání ve společnosti a je řazena ke společenským vědám.

Transdisciplinárního (několik vědních oborů překračujícího) charakteru informační vědy se nezbavíme, ani pokud přijmeme jednu z mnoha standardních definic:⁴²

„Informační věda, stejně jako knihovní věda, je disciplína týkající se teorií, metod a postupů vypracovaných pro osvojení, třídění a šíření poznání obsaženého v knihách a dokumentech v jakékoliv formě a propojení znalostí zaznamenaných v externí paměti s lidským vědomím. V širším slova smyslu je informační a knihovní věda součástí obecné vědy o komunikaci, pokud komunikaci chápeme jako propojení mezi externí pamětí a poznávajícím systémem či rozumějícím subjektem.“^{43 44}

Na výše uvedené definici je velmi důležité to, že informační věda je chápána jako součást obecné vědy o komunikaci. Proti tomuto pojetí by stěžil teoretik informační vědy něco namítal, nicméně explicitně tuto skutečnost vyjadřuje právě Biagetti. Co však odlišuje informační vědu od obecné vědy o komunikaci? Domníváme se, že je to implementace informačního systému do modelu komunikace (jde o určitý akcidentální rozdíl, který odlišuje informační vědu od vědy o komunikaci). Všechny úrovně vědeckých zkoumání, které jsou součástí informační vědy, budeme mít přehledně před sebou, když si uvědomíme, jaké složky se komunikačního procesu účastní a kterou ze složek můžeme chápat jako vlastní informační systém. Nejprve se stručně seznámíme s tím, co komunikace vlastně je a jak ji můžeme modelovat. Poté si představíme informační systém a pokusíme se jej implementovat do modelu komunikace.

41 CEJPEK, J. *Informace, komunikace a myšlení : úvod do informační vědy*. 1. vyd. Praha : Karolinum – nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998. 179 s. ISBN 80-7184-767-4.

42 Tato definice, jejíž autorkou je Maria Teresa Biagetti, nejvíce vyhovuje pojetí informační vědy zastávaného autorem tohoto článku. Různé jiné definice, ačkoliv mohou akcentovat poněkud odlišné skutečnosti, se k této definici více či méně blíží. Problémem všech těchto definic je jejich vágnost, kterou způsobuje práce s analogickými pojmy jako je informace či znalost.

43 ZINS, Ch. Conceptions of information science. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, Volume 58, Issue 3, 2007, s. 335–350.

44 *„Information Science, as well as Library Science, is a discipline concerning theories, methodologies and procedures elaborated to individuate, organize, and disseminate the knowledge contained in books and documents, in whichever form, and to connect the knowledge recorded in the external memories (documents and books) with the human mind. In a broad sense, Information and Library Science is part of a general Science of Communication, meaning Communication as a connection between external memories and cognitive system or knowing subject.“* ZINS, Ch. Conceptions of information science. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, Volume 58, Issue 3, 2007, s. 336.

Komunikace je vzájemné sdělování imateriálně držených forem věcí, tj. vzájemné imateriální in-formování prostřednictvím znaků⁴⁵. Roman Jakobson⁴⁶ chápe komunikační akt jako systém, který se skládá z několika vzájemně spjatých prvků. *Mluvčí* je iniciátorem komunikace, *adresát* je cílem. Oba aktéři musí být ve vzájemném *kontaktu*, bez něhož by komunikace nebyla možná. V komunikaci je něco *sdělováno* prostřednictvím *kódu*. *Sdělení* odkazuje na *kontext* (skutečnost), v němž spočívá jeho smysl.

Vydělují se nám tedy určité prvky, které můžeme schematicky znázornit. Na vodorovné ose je na jedné straně mluvčí a na druhé adresát. Mezi nimi si lze představit svislou osu, v jejíž horní polovině jsou kontext a sdělení, ve spodní polovině kontakt a kód. Funkce komunikace je dána důrazem, který může být položen na jeden z prvků. Stojí-li v popředí mluvčí, funkce je expresivní, cílem komunikace je vyjádřit emoce. Je-li důraz položen na adresáta, funkce je konativní, jde o to přimět někoho, aby něco udělal. Dostane-li se na první místo kontext, funkce komunikace je poznávací, důležité je získat nové poznatky o realitě. Kód je předmětem zájmu při metajazykové funkci, jejímž cílem je zjistit, jestli si účastníci komunikace navzájem rozumějí, jestli hovoří stejným jazykem. Kontakt je zdůrazněn při funkci fatické, jejímž účelem je napomáhat vzájemnému styku (fatickou funkci plní pozdravy, zdvořilostní fráze atd.). Klade-li se důraz na sdělení jako takové, hovoří Roman Jakobson o funkci poetické.

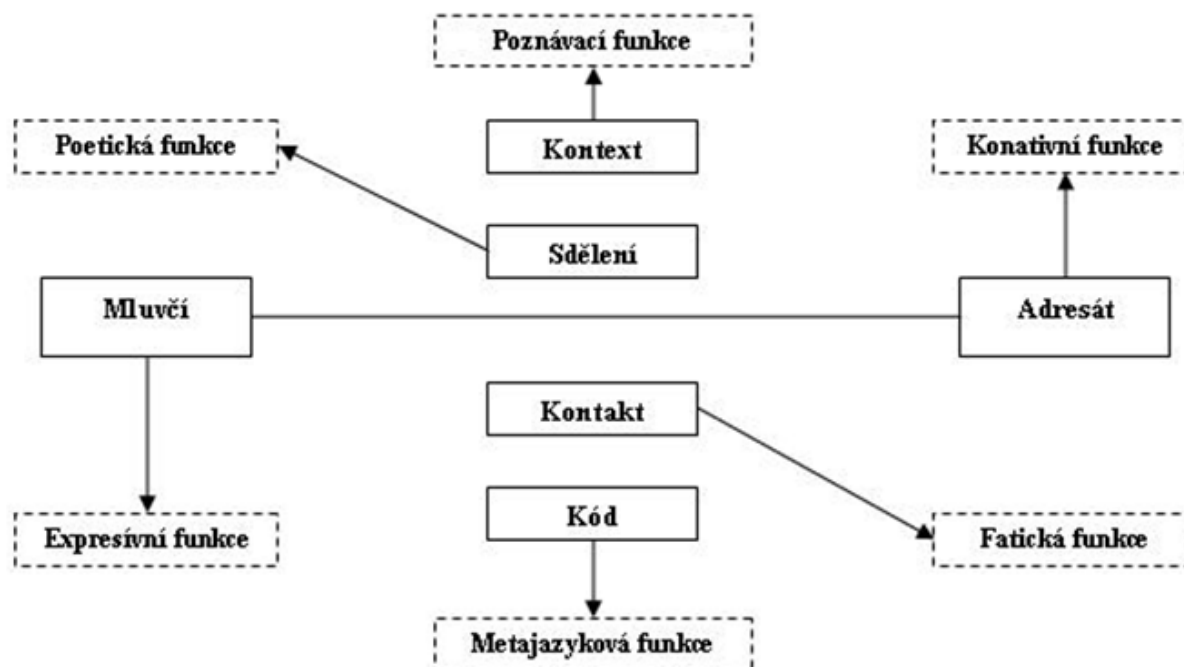

Schéma 1 Funkce komunikace podle Romana Jakobsona

45 STODOLA, J. *Informace, komunikace a bytí : fragment realistické informační vědy*. 1. vyd. Brno : J. Stodola, 2010. 146 s. ISBN 978-80-254-7996-4.

46 JAKOBSON, R. *Poetická funkce*. 1. vyd. Jinočany : H & H, 1995. 743 s. ISBN 80-85787-83-0.

Kontext ke kontaktu a kód vzhledem ke sdělení se chová jako paradigma k syntagmatu. Paradigmatem rozumíme určitý vzorec, který stojí pod konkrétní komunikační situací. Ač paradigmatickou rovinu nemůžeme pozorovat, musíme ji předpokládat, neboť bez ní by syntagmatická rovina nebyla možná. Pouze pozorováním syntagmat můžeme usuzovat na paradigma. Kontakt mezi komunikanty je projevem celkového kontextu reality, sdělení je konkrétní výběr znaků ze znakového systému.

V oblasti zájmu informační vědy a knihovnictví je mluvčím autor informace (kupříkladu vědec), sdělením je konkrétní dokument (kupříkladu odborná monografie), do něhož tvůrce informace zakódoval své poznatky o realitě. Tato realita je také kontextem, v něm komunikace probíhá. Kódem je jazyk a písmo, ve kterém je dokument napsán. Kontaktem je pak kanál zprostředkující dokument, tj. informační systém (kupříkladu knihovna) v užším smyslu.

Informační systém si můžeme zobrazit pomocí následujícího schématu.

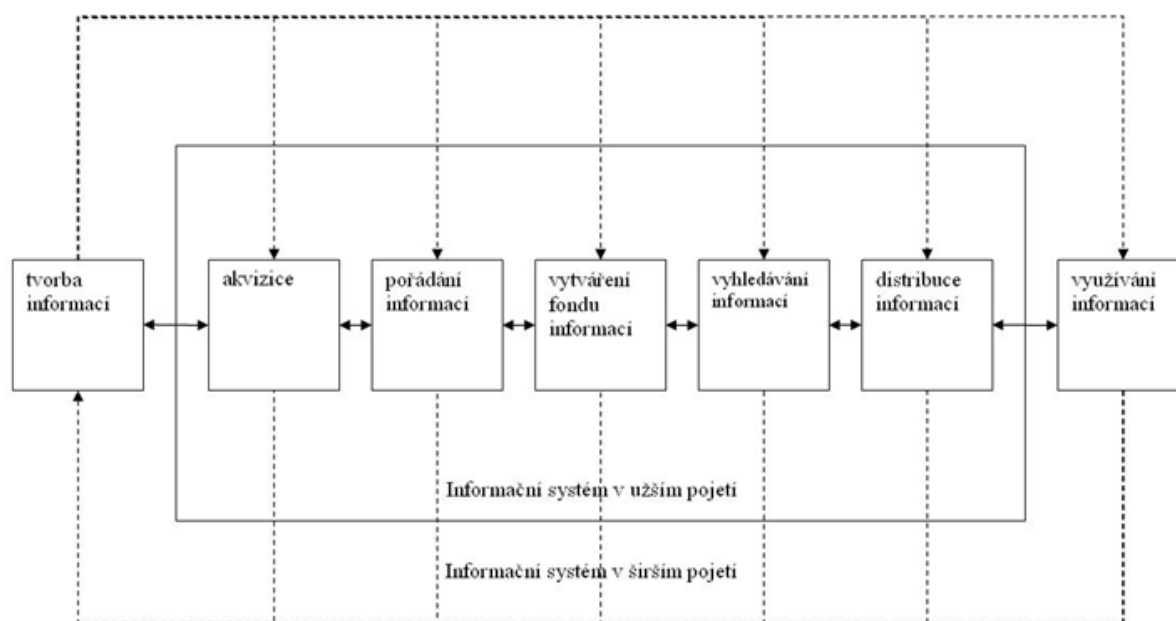

Schéma 2 Informační systém. Modifikované schéma z⁴⁷

Když informační systém implementujeme do Jakobsonova modelu komunikace, dostaneme takovéto schéma:

47 CEJPEK, J. *Informace, komunikace a myšlení : úvod do informační vědy*. 1. vyd. Praha : Karolinum – nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998, s. 28.

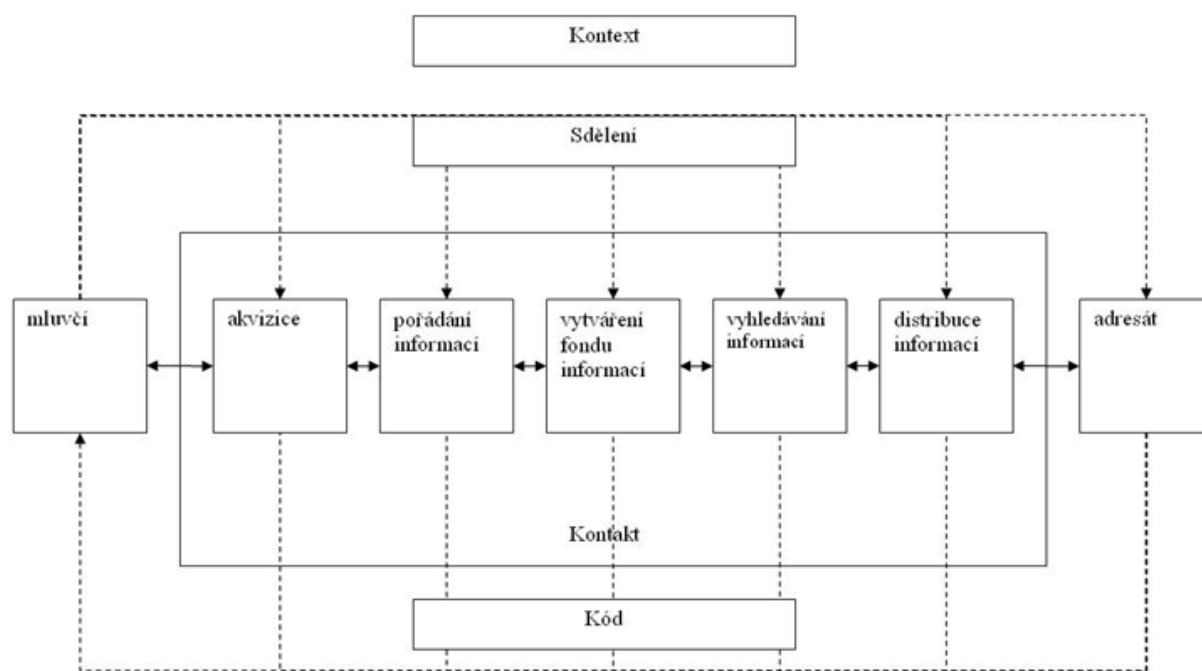

Schéma 3 Komunikační model a informační systém

Pokud jsou všechny tyto prvky nějakým způsobem součástí předmětu informační vědy, pak je zřejmé, že informační věda nemá vlastní formální předmět, ale jedná se o disciplínu, která zkoumá různé předměty různých věd spojených v jakýsi akcidentální celek. Kupříkladu mluvčí a adresát jsou lidé, a tedy předměty antropologie, psychologie a jiných disciplín. Pokud kontextem rozumíme realitu jako takovou, která tvoří obsah sdělení, dostáváme se na půdu přírodních a společenských věd a metafyziky. Vztah mezi tvůrcem informací a realitou je předmětem epistemologie, noetiky, teorie poznání. Vztah mezi mluvčím a adresátem je součástí etiky a přidružených disciplín (kupříkladu politologie či sociologie). Vztah mezi mluvčím a kódem řeší kognitivní lingvistika, pragmatika apod. Vztah mezi mluvčím, adresátem a sdělením zkoumá sociální psychologie. Vztah reality, sdělení a kódu je předmětem sémantiky. Vztah kódu a sdělení je předmětem sémiotiky a lingvistiky. Informační systém jako druh kontaktu v komunikaci je předmětem vědy o médiích, ale také managementu a technických věd. Vidíme, že se tu prolínají vědy různých formálních předmětů a různých úrovní abstrakce.⁴⁸

Důkladně si to můžeme analyzovat, když se podíváme na oblasti zkoumané informační vědou v pojetí Michala Lorenze⁴⁹.

48 Některé jmenované disciplíny zřejmě také nejsou vlastními vědami s vlastním formálním předmětem, ale spíše transdisciplinárními obory. To ovšem pro náš záměr není podstatné.

49 ZINS, Ch. Classifications schemes of information science : twenty-eight scholars maps the field. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 2007, Vol. 58, Issue 5, s. 660.

1. Foundations of IS 1.1 Philosophy of Information 1.2 Information Theory 1.3 IS Epistemology 1.4 Philosophy of Computation 1.5 Information Ethics 1.6 Metalibrarianship 1.7 Library Science 1.8 Semiotics	6. Knowledge organization 6.1 Categorization & Classification 6.2 Taxonomies 6.3 Classification Systems 6.4 Classification Schemes 6.5 Retrieval Languages 6.6 Subject Analysis 6.7 Vocabulary Control 6.8 Indexing 6.9 Thesauri 6.10 Abstracting 6.11 Metadata 6.12 Librarianship Standards	10. Diffusion studies 10.1 Information Dissemination 10.2 Communication Theory 10.3 Message Theory 10.4 Memetics
2. History of IS	7. Information industry 7.1 Digital Libraries 7.2 Competitive Intelligence 7.3 Knowledge Management 7.4 Information Management 7.5 Content Management 7.6 Economics of Information 7.7 Information Manipulation 7.8 Information Quality Evaluation 7.9 Readership Studies 7.10 E-journals 7.11 Operations Research	11. Public Information Policies 11.1 Free Access to information (Intellectual Freedom) 11.2 Copyright 11.3 Digital Security 11.4 Publishing
3. Information/Learning Society 3.1 Information Cultures 3.2 Sociology of Knowledge 3.3 Social Communication 3.4 Scientific Communication	8. Information retrieval 8.1 Electronic Information Sources 8.2 Online Searching 8.3 Music-Information-Retrieval	12. User studies 12.1 Human Information Behavior 12.2 Information Needs 12.3 Information Seeking 12.4 Knowledge Structures
4. Information Systems 4.1 Information Architecture 4.2 Information Design 4.3 Information Storing 4.4 Access Systems 4.5 Document Delivery Systems 4.6 High-Density Book Storage Systems 4.7 Distributed Networked Environments 4.8 Systems Analysis 4.9 Evaluation of Information Systems	9. Quantitative analysis in IS 9.1 Bibliometrics 9.2 Informetrics 9.3 Webometrics 9.4 Domain Analysis	13. Information Literacy & Education 13.1 IS Education 13.2 Information Literacy 13.3 Computer Literacy 13.4 Educational Information 13.5 E-learning 13.6 Lifelong Learning
5. Information technology 5.1 Technological Information 5.2 Information Processing 5.3 Knowledge representation 5.4 Human Computer Interaction 5.5 Computer Mediated Communication 5.6 Artificial Intelligence 5.7 Ontologies 5.8 Databases 5.9 Internet 5.10 Community Informatics	14. Applied Information Science 14.1 Librarianship 14.2 Bioinformatics 14.3 Chemical Documentation 14.4 Health/Biomedical Informatics 14.5 Legal Informatics 14.6 Aviation Informatics	

Tab. 4 Oblasti informační vědy podle Michala Lorenze

V prvním oddíle se nacházejí základy informační vědy, které tkví především ve filosofických disciplínách (1.1, 1.3, 1.4, 1.5). Třetí oddíl sleduje sociální aspekty přenosu informace, tedy vztahy mezi mluvčím, adresátem a sdělením (3.2, 3.3, 3.4). Čtvrtý oddíl se týká informačních systémů, tedy prostředků komunikace. V pátém oddílu je zohledněn technologický aspekt informačních systémů. Šestý oddíl se zabývá vztahem mezi kontextem, sdělením, kódem a způsobem pořádání informací. Osmý oddíl se zaměřuje na vyhledávání informací, tedy na vztah infor-

mačního systému a uživatele informací. Devátý oddíl se týká kvantitativní, matematické stránky informačních systémů. Předmětem dvanáctého oddílu jsou uživatelé informací a jejich chování. Nakonec oddíl čtrnáctý se zabývá přenosem informací v různých vědeckých disciplínách (např. 14.3).

Důležité je, že prvky, které tvoří komunikační model a informační systém, jsou skutečnosti různé ontologické úrovně (neživé prvky, živé bytosti, intencionální jsoucna atd.), což ovšem znamená, že informační věda nemůže být vědou v tradičním smyslu se svým specifickým formálním předmětem. Existuje tedy něco jako informační věda? Domníváme se, že ano, ale nikoliv jako věda v přísném aristotelském smyslu, ale jako určitá metadisciplína, transdisciplinární obor, jehož úkolem je sledovat v akcidentálním celku předmětů různých formálních věd informační hledisko, tedy hledisko přenosu informace.

To, že se podle kritéria formálního předmětu nevejde informační věda mezi klasické vědní obory, neznamena, že by měla být z vědní oblasti vytlačena. Úspěchy transdisciplinárních oborů, jako je kybernetika, teorie systémů, teorie her, kognitivní a informační věda, které se rozvíjely v druhé polovině 20. století, svědčí o tom, že tyto disciplíny mají ve světě vědy své plné oprávnění. Jejich hodnota spočívá v tom, že umožňují celostní pohled, který se neomezuje na úzký rámec daný konkrétní vědní disciplínou, ale dokáže abstrahovat od konkrétního formálního předmětu a zabývat se principy, které jsou ve všech vědách společné. Z těchto transdisciplinárních oborů vzešla kupříkladu velmi úspěšná vědecká metodologie, která je použitelná ve všech vědních disciplínách – systémový přístup k řešení problémů. Bylo by jistě absurdní upírat transdisciplinárním oborům vědecký status jen proto, že mají širší záběr než tradiční vědecké disciplíny, které jsou přísně specifikované svými formálními předměty. Nicméně je třeba dbát o to, aby univerzalita těchto oborů byla dostatečně pevně zakotvena ve filosofii, která jako jediná disciplína umožňuje celostní pohled na realitu. Domníváme se, že zatímco u tradičních vědních oborů je důležitá přísná specializace na formální předmět dané vědy, u nových transdisciplinárních oborů je především potřeba dostatečného filosofického vhledu. Nutnost filosofického přesahu u transdisciplinárních oborů jako informační věda zaručuje tedy z aristotelského hlediska jejich větší dokonalost oproti klasickým vědním disciplínám. Zatímco řada vědních disciplín se pod vlivem pozitivismu omezuje na to být vědami „že“, transdisciplinární obory mohou být díky své ukotvenosti ve filosofii také vědami „proč“. Za to, že se filosofickému přesahu v současné době nebrání ani klasické vědy (zejména fyzika a biologie), vděčí tyto disciplíny právě transdisciplinárním oborům. Díky transdisciplinaritě může informační věda ke svému výzkumu užívat empirické induktivní metody vlastní tradičním speciálním vědám i metody deduktivní, které jsou vlastní matematice a logice.

Informační vzdělávání

Pokud je informační věda transdisciplinární obor, který na předmětu různých věd zajímá informační aspekt, pak jsou ovšem kladeny velké požadavky na vzdělání informačních specialistů. Na jedné straně je třeba vyžadovat alespoň rámcovou znalost mnoha vědních disciplín různých řádů (filosofické, přírodovědné, formální i technické) a alespoň dobrou znalost jedné z daných vědních disciplín. Tento požadavek na druhé straně implikuje nutnost jednotící disciplíny, kterou nemůže být ovšem žádná jiná věda než metafyzika, protože jedině ona dokonale transcenduje formální předměty jednotlivých věd. K informačnímu vzdělání tedy patří:

- a) rámcová znalost metafyziky;
- b) rámcová znalost disciplín, které sdružuje informační věda jako transdisciplinární obor;
- c) dobrá znalost alespoň jedné z disciplín typu a) či b).

Pro sestavení pracovního sylabu užitíme třídění, které je kombinací třídění věd podle míry abstrakce od látky, a členění podle informačních řádů⁵⁰. Stupně abstrakce budeme označovat jako a) empirické vědy, b) matematické vědy a c) filosofické disciplíny.

V řádu bytí rozlišujeme tři rody věd podle stupně abstrakce:

1. Řád bytí
a) přírodní vědy (např. informační fyzika, bioinformatika)
b) matematické vědy (např. teorie informace)
c) metafyzika (např. filosofie informace)

Tab. 5 Vědy podle abstrakce v řádu bytí

Pokud je cílem vychovat informačního pracovníka obecně, pak se domníváme, že základní průpravu v přírodních a matematických vědách by měl student získat během svého středoškolského studia. Tyto poznatky by měly být stručně doplněny o informační přístup v přírodních vědách (např. informační fyziku, genetiku) a statistické metody. Jádro vzdělání na vysoké škole by mělo spočívat ve studiu metafyziky, která má tvořit rámcovou disciplínu informační vědy. Dále by měla být zohledněna filosofická disciplína zvaná filosofie informace jako součást metafyziky. Pokud jde o studenta, který se hodlá věnovat informační činnosti v oblasti

50 STODOLA, J. Analýza pojmu informace a jeho klasifikace s užitím aristotelské filosofie. *ProInflow* [online]. 10.07.2010 [cit. 26.07.2010]. Dostupný z WWW: <<http://pro.inflow.cz/analiza-pojmu-informace-jeho-klasifikace-s-uzitim-aristotelske-filosofie>>. ISSN 1804–2406.

vymezené konkrétním vědním oborem, dobrá znalost tohoto oboru by měla být samozřejmostí.

V řádu poznání rozlišujeme podle stupně abstrakce tyto disciplíny:

2. Řád poznání
a) psychologie
b) matematická teorie komunikace
c) logika, teorie poznání (filosofie vědy, filosofie mysli)

Tab. 6 Vědy podle abstrakce v řádu poznání

Tento řád je dle našeho názoru pro informační vědu fundamentální. Student by měl získat poměrně široké znalosti z psychologie (zejména kognitivní a sociální), měl by se umět orientovat v matematické teorii informace a dosáhnout dobrých znalostí logiky, noetiky a filosofie vědy (do tohoto rámce by se ještě vešla sémiotika jako obecná teorie znaku a znakových systémů).

S třetím řádem, řádem interakce, je to poněkud složitější, protože jde alespoň v určitých případech o průnik předchozích dvou řádů. V našem textu si budeme všimnout jen těch disciplín, které mají svůj původ v lidské činnosti založené na abstraktním poznání.

3. Řád interakce
a) technika a společenské vědy
b) teorie systémů
c) etika a filosofie společnosti

Tab. 7 Vědy podle abstrakce v řádu poznání

Zde je nezbytná orientace v informačních technologiích, znalost sociální komunikace, rámcová znalost teorie systémů a především orientace v etických problémech týkajících se přenosu informace, tj. informační etika.

Nyní zařadíme syllabus vytvořený Michalem Lorenzem⁵¹ do rámce, který jsme vytvořili na základě třídění věd podle míry abstrakce a informačních řádů (některé obory jsou přidány autorem článku).

51 ZINS, Ch. Classifications schemes of information science : twenty-eight scholars maps the field. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*. 2007, Vol. 58, Issue 5, s. 660.

	1. Řád bytí	2. Řád poznání	3. Řád interakce
a) Empirické vědy	Informační fyzika, Bioinformatika	Kognitivní psychologie, Sociální psychologie, Informační chování, Vyhledávání informací	Informační technologie, Sociální komunikace, Vědecká komunikace, Právní informatika, Informační průmysl, Informační vzdělávání, Knihovní věda a knihovnictví
b) Matematické vědy	Statistika, Teorie informace, Kvantitativní analýza informací	Teorie komunikace	Informační systémy
c) Filosofické disciplíny	Metafyzika, Filosofie informace	Logika, Teorie poznání, Filosofie mysli, Filosofie a metodologie vědy, Sémiotika, Organizace poznání	Etika, Informační etika, Filosofie společnosti, Informační a učící se společnost, Informační politika

Tab. 8 Syllabus informačního vzdělávání

Závěr

Pokud vědu nechápeme jako svébytný samoorganizující se systém, ale naopak jako aktuální či potenciální součást někoho, kdo ví, tedy poznávajícího subjektu, pak je třeba také uznat, že vědu určuje to, o čem je a prostřednictvím čeho to poznává, tedy tzv. formální předmět. Zprostředkující formální předmět (*obiectum formale quo*) je hlavním kritériem pro dělení věd. Podle tohoto hlediska se vědy dělí podle míry abstrakce. Když však užijeme tohoto hlediska pro zařazení informační vědy, zjistíme, že tato disciplína vlastní formální předmět nemá, ale že spojuje několik formálních předmětů na různé úrovni abstrakce. To ovšem znamená, že informační věda není vědou v tradičním smyslu, ale jde o určitou metadisciplínu, transdisciplinární obor, který užívá akcidentální hledisko pro sjednocení několika vědních oborů. Tímto hlediskem je přenos informace. Aby mohly být akcidentálně sjednoceny disciplíny různých úrovní abstrakce, je třeba, aby bylo užíváno nejobecnějšího přístupu, tedy přístupu metafyzického. Výše uvedená zjištění mají velký vliv na charakter vzdělání informačního specialisty. Může se v podstatě vydat třím směrem. Za prvé jde o vzdělání teoretiků informační vědy. Toto vzdělání musí být ukotveno ve filosofii. Za druhé jde o vzdělání specialistů v jedné z disciplín, které sdružuje informační věda pod svou hlavičku. V tomto případě je třeba ovládnout jeden z daných oborů, kupříkladu knihovnictví a rámcově se orientovat

v ostatních oborech. Za třetí půjde o výchovu informačních specialistů pro konkrétní vědní disciplínu. V tomto případě je třeba dobře znát vědu (kupříkladu biologii), v níž se bude daný profesionál pohybovat, a ovládnout jeden z oborů, které sdružuje informační věda, kupříkladu kvantitativní analýzu informací.

Poděkování

Článek vznikl s přispěním projektu GA406/09/0374.

Použité zdroje

- CAPURRO, R. Základy informační vědy : revize a perspektivy. *Národní knihovna*. 2003, roč. 14, č. 3, s. 163-168. ISSN 1214-0678.
- CARNAP, R. *Problémy jazyka vědy : (výbor prací Rudolfa Carnapa)*. Praha : Svoboda, 1968. 343 s.
- CEJPEK, J. *Informace, komunikace a myšlení : úvod do informační vědy*. 1. vyd. Praha : Karolinum – nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998. 179 s. ISBN 80-7184-767-4.
- ČERNÝ, D. *Filozofie vědy* [online]. 2008 [cit. 2010-12-30]. Dostupné z WWW: <<http://www.academia-bohemica.org/>>.
- FAJKUS, B. *Filosofie a metodologie vědy : vývoj, současnost a perspektivy*. Vyd. 1. Praha : Academia, 2005. 339 s. ISBN 80-200-1304-0.
- FEYERABEND, P. K. *Rozprava proti metodě*. 1. vyd. Praha : AURORA, 2001. 430 s. ISBN 80-7299-047-0.
- FISCHER J. L. *Saint-Simon a August Comte : Příspěvek k dějinám sociologického racionalismu*. Praha : Orbis, 1925. 175 s.
- GASPER, P. *Bookwatch: Marx and science* [online]. 1998 [cit. 2010-12-30]. Dostupné z WWW: <<http://pubs.socialistreviewindex.org.uk/isj79/bookwatc.htm>>.
- GREDT, J. *Základy aristotelsko-tomistické filosofie*. Praha : Krystal, 2009. 583 s. ISBN 978-80-87183-09-0.
- HOLUB, J.; LYER, S. *Stručný etymologický slovník jazyka českého*. 4. vyd. Praha : SPN, 1992. 483 s. ISBN 80-04-23715-0.
- JAKOBSON, R. *Poetická funkce*. 1. vyd. Jinočany : H & H, 1995. 743 s. ISBN 80-85787-83-0.
- LYOTARD, J. F. *O postmodernismu : postmoderno vysvětlované dětem : postmoderní situace*. Vyd. 1. Praha : Filosofia, 1993. 206 s. ISBN 80-7007-047-1.

- LORENZ, M. Globální mozek a jeho učící se společnost. In DOSTÁLOVÁ, Zuzana (ed.). *Kniha ve 21. století: Knihovna učící/se*. 1. vyd. Opava : Slezská univerzita, 2008. s. 43-58. ISBN 80-85929-73-2.
- MACHULA, T. Rozdělení a metody vědy podle Tomáše Akvinského. In TOMÁŠ AKVINSKÝ. *Rozdělení a metody vědy : komentář k Boethiovu spisu „De trinitate“ Q.5-6*. Vyd. 1. Praha : Krystal OP, 2005, s. 8-25. ISBN 80-85929-73-2.
- PLATÓN. *Faidros*. 4. opr. vyd. Praha : ISE, 1993. 85 s. ISBN 80-85241-33-1.
- POPPER, K. R. *Logika vědeckého bádání*. 1. vyd. Praha : Oikoymenh, 1997. 617 s. ISBN 80-86005-45-3.
- POPPER, K. R. *Objective knowledge : an evolutionary approach*. 6th impr. Oxford : Clarendon Press, 1991. 395 s. ISBN 0-19-875024-2.
- SHANNON, C. *The mathematical theory of communication*. Urbana : University of Illinois Press, 1998. 125 s. ISBN 0-252-72548-4.
- STODOLA, J. Analýza pojmu informace a jeho klasifikace s užitím aristotelské filosofie. *ProInflow* [online]. 10.07.2010 [cit. 26.07.2010]. Dostupný z WWW: <<http://pro.inflow.cz/analyza-pojmu-informace-jeho-klasifikace-s-uzitim-aristotelske-filosofie>>. ISSN 1804-2406.
- STODOLA, J. *Informace, komunikace a bytí : fragment realistické informační vědy*. 1. vyd. Brno : J. Stodola, 2010. 146 s. ISBN 978-80-254-7996-4.
- STONIER, T. *Informace a vnitřní struktura vesmíru : průzkum v informační fyzice*. 1. vyd. Praha : BEN - technická literatura, 2002. 159 s. ISBN 80-7300-050-4.
- ŠMAJS, J. *Filosofie - obrat k Zemi : evolučněontologická reflexe přírody, kultury, techniky a lidského poznání*. Vyd. 1. Praha : Academia, 2008. 431 s. ISBN 978-80-200-1639-3.
- TOMÁŠ AKVINSKÝ. *Rozdělení a metody vědy : komentář k Boethiovu spisu „De trinitate“ Q.5-6*. Překlad a úvodní studie: Tomáš Machula. Vyd. 1. Praha : Krystal OP, 2005. 135 s. ISBN 80-85929-73-2.
- WIENER, N. *Kybernetika neboli řízení a sdělování v živých organismech a strojích*. Vyd. 1. Praha : Státní nakladatelství technické literatury, 1960. 148 s.
- ZINS, Ch. Conceptions of information science. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*. 2007, Volume 58, Issue 3, s. 335-350.
- ZINS, Ch. Classifications schemes of information science : twenty-eight scholars maps the field. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*. 2007, Vol. 58, Issue 5, s. 645-672.